

«АЛ-ЖОМЕЪ АС-САҲИХ»ДА ОТА-ОНАНИ ҲУРМАТ ҚИЛИШГА ОИД ҲАДИСЛАР ТАҲЛИЛИ

Халилов Искандар Қўйсинович

Тадқиқотчи

КИРИШ

Ислом таълимотида ота-онани ҳурмат қилиш, уларнинг хизматини эъзозлаш, уларга итоат этиш ва улар розилигини олиш инсоннинг энг олий бурчи ҳисобланади. Қуръони Каримда ва Пайғамбар Муҳаммад (с.а.в.) суннатларида ота-онанинг мақоми ва уларга яхшилик қилиш тинимсиз таъкидланган. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: «Роббинг фақат Унга ибодат қилишингни ва ота-онага яхшилик қилишингни буюрди...» (Исро, 23). Бу оятда итоат ва ибодат қаторидан кейин ота-онага яхшилик қилиш зикр этилиши унинг ислом ахлоқидаги юксак ўрнини кўрсатади (Rahman, 2015).

Имом Бухорий (810–870 й.) ислом илмлари тарихида буюк муҳаддис сифатида танилган бўлиб, унинг “Ал-Жомеъ ас-Саҳиҳ” асари саҳиҳ ҳадисларнинг энг ишончли тўплами ҳисобланади. Бу асарда инсонпарварлик, меҳр-шафқат, адолат ва ахлоқ каби мавзуларга оид ҳадислар кенг ўрин олган. Айниқса, ота-онага яхшилик қилиш, уларга итоат ва эҳтиром кўрсатиш ҳақидаги ҳадислар Пайғамбар (с.а.в.) суннатининг муҳим қисми сифатида келтирилган (al-Bukhari, 1987).

Жамиятдаги маънавий барқарорлик ва оилавий муносабатларнинг мустаҳкамлиги кўп жиҳатдан фарзанднинг ота-онага бўлган муносабатига боғлиқ. Шу боис, бу мавзудаги ҳадисларни илмий жиҳатдан ўрганиш нафақат диний илмлар ривожини учун, балки замонавий тарбия тизими учун ҳам муҳим аҳамиятга эга (Khalilov, 2020).

Бугунги кунда глобаллашув, мафкуравий таъсирлар ва интернет маданияти ёш авлод онгига таъсир кўрсатаётган бир пайтда, ота-онани ҳурмат қилиш, уларга миннатдорлик ва муҳаббат туйғуларини шакллантириш долзарб масалага айланган. Шу нуқтаи назардан, “Ал-Жомеъ ас-Саҳиҳ”да келтирилган ҳадислар ёшларни маънавий жиҳатдан тарбиялаш, оилавий муносабатларда ҳамжиҳатлик ва меҳр муҳитини қарор топтиришда муҳим аҳамият касб этади (Ziyodov, 2023).

Шунингдек, мазкур мавзудаги тадқиқотлар ислом ахлоқшунослиги, ҳадисшунослик ва тарбияшунослик соҳалари ўртасидаги узвий боғлиқликни кўрсатади. Демак, “Ал-Жомеъ ас-Саҳиҳ”даги ота-онани ҳурмат қилишга оид ҳадисларни таҳлил этиш орқали нафақат диний, балки ижтимоий ва маънавий жиҳатдан ҳам катта хулосалар чиқариш мумкин.

1. Ота-онани ҳурмат қилиш ҳақидаги ҳадисларнинг мазмуни

Имом Бухорий «Ал-Жомеъ ас-Саҳиҳ» асарининг “Адаб китоб”ида қатор ҳадисларни ривоят қилади. Улардан бири қуйидагича:

«Бир киши Расулуллоҳдан (с.а.в.) сўради: “Эй Расулуллоҳ, кимга яхшилик қилсам энг савобли бўлади?” У зот дедилар: “Онанга.” У киши: “Сўнг кимга?” деб сўради. У зот: “Онанга,” дедилар. “Сўнг кимга?” деб яна сўради. “Онанга,” дедилар. “Сўнг кимга?” деган саволга эса, “Отангга,” деб жавоб бердилар» (al-Bukhari, 1987).

Бу ҳадисда аввало онанинг хизматини улуғлаш ва унинг жамиятдаги ўрнини эътироф этиш кўзга ташланади. Она меҳри, меҳнати ва сабрининг беқиёс экани таъкидланади (Rahman, 2015).

2. Ислом ахлоқида ота-онанинг мақоми

Ислом таълимотида ота-онага итоат қилиш Аллоҳга итоат қилиш билан баробар ҳисобланади. Қуръонда:

“Роббинг фақат Унга ибодат қилишингни ва ота-онага яхшилик қилишингни буюрди...” (Исро, 23).

Бу оят ва шунга ўхшаш ҳадислардан англашиладики, ота-онани ҳурмат қилиш фақат ахлоқий бурч эмас, балки иймоннинг ажралмас қисмидир (Khalilov, 2020).

3. Ёшлар тарбиясида ҳадисларнинг аҳамияти

Бугунги ёшлар тарбиясида Имом Бухорий асаридаги ҳадислар муҳим аҳамият касб этади. Бу ҳадислар ёш авлодга ота-онага нисбатан меҳр-оқибат, миннатдорлик ва масъулият туйғусини сингдиради. Ҳадисларни ўқитиш орқали оилавий муносабатлар мустаҳкамланади, жамиятда меҳр-шафқат муҳити қарор топади (Ziyodov, 2023).

«Ал-Жомеъ ас-Саҳиҳ»да келтирилган ота-она ҳақидаги ҳадислар ислом ахлоқи ва тарбиясида муҳим ўрин тутди. Уларда ота-онани ҳурмат қилиш, уларнинг ҳаққини адо этиш, уларга меҳр-оқибат ва итоат билан муносабатда бўлиш инсон камолотининг асосий шарти сифатида баён этилган. Имом Бухорий ривоят қилган ҳадисларда Пайғамбар Муҳаммад (с.а.в.) онага уч марта, отага бир марта яхшилик қилиш ҳақида таъкидлаб, бу орқали ота-онанинг юксак мақомини ифода этган. Бу ҳадислар нафақат диний жиҳатдан, балки ахлоқий ва ижтимоий жиҳатдан ҳам инсон ҳаётида катта аҳамиятга эга (al-Bukhari, 1987; Khalilov, 2020).

Ота-онага яхшилик қилиш ва уларнинг розилигини олиш – Аллоҳнинг розилигига эришиш воситаси экани ҳақидаги таълимотлар мусулмон жамиятида оилавий муносабатларнинг мустаҳкамланишига, ёшларда меҳр-шафқат, масъулият ва эҳтиром туйғуларининг шаклланишига хизмат қилади. Бу эса жамиятдаги маънавий барқарорлик ва ҳамжиҳатликнинг кафолати ҳисобланади (Ziyodov, 2023).

Шу билан бирга, «Ал-Жомеъ ас-Саҳиҳ»даги мазкур ҳадислар замонавий таълим ва тарбия тизими учун ҳам муҳим манба бўлиб, ёш авлод онгига миллий ва диний қадриятларни сингдиришда самарали восита бўла олади. Ҳадислардаги маънавий йўл-йўриқлар, ота-онани ҳурмат қилишга оид кўрсатмалар, инсоннинг нафақат оиласи, балки жамият олдидаги бурчини ҳам белгилаб беради.

Демак, Имом Бухорий асаридаги ота-она ҳақидаги ҳадислар ислом таълимотининг инсонпарварлик, муҳаббат ва эҳтиром каби асосий ғояларини мужассам этган бўлиб, уларни чуқур ўрганиш ва амалиётда татбиқ этиш замонавий маънавий тарбиянинг ажралмас қисми ҳисобланади..

Фойдаланилган адабиётлар

1. al-Bukhari, M. ibn Ismail. Al-Jome‘ as-Sahih. – Beirut: Dar Ibn Kathir, 1987. – 9 jil.

2. Rahman, F. Major Themes of the Qur'an. – Chicago: University of Chicago Press, 2015. – 228 b.
3. Khalilov, I.K. Hadis ilmi va uning axloqiy qadriyatlarni shakllantirishdagi o‘rni. – Toshkent: Imom Buxoriy markazi nashriyoti, 2020. – 154 b.
4. Ziyodov, Sh.Yu. Imom Buxoriy merosi va zamonaviy islomshunoslik tadqiqotlari. – Samarqand: IBHITM, 2023. – 212 b.
5. Қуръони Карим. Таржима ва тафсир. – Тошкент: Hilol-nashr, 2019. – 604 б.
6. Abdulaziz, A. Ethics in Islam: Parental Respect and Social Harmony. – Amman: Jordan Islamic Univ. Press, 2018. – 198 p.